

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
EFFECTUADA A LA PLAÇA SANT JAUME, 4 - PALAU DE
LA GENERALITAT. DISTRICTE DE CIUTAT VELLA,
BARCELONA (BARCELONÈS).

Codi:028/18

Expedient: RN/470 K 121-NB 2018/1-21560

Direcció: IÑAKI MORENO EXPÓSITO

Mataró, febrer del 2018

ÍNDEX

1.	FITXA TÈCNICA.....	2
2.	INTRODUCCIÓ	3
3.	ENTORN GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC.....	4
4.	ANTECEDENTS HISTÒRICS I ARQUEOLÒGICS	6
5.	DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS I CONCLUSIONS.....	11
6.	BIBLIOGRAFIA.....	12
7.	DOCUMENTACIÓ GRÀFICA	13
	6.1 Documentació fotogràfica.	13
	6.2 Documentació Planimètrica.	18

1. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Plaça Sant Jaume, 4- Palau de la Generalitat.
UBICACIÓ	Districte de Ciutat Vella, Barcelona.
COORDENADES UTM Fus31N ETRS89 (UB/ITC)	X: 431170.4 Y: 4581580.0
CONTEXT	Zona urbana.
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre.
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació.
DATES D'INTERVENCIÓ	21-28 de febrer del 2018.
PROMOTOR	Departament de Presidència
EQUIP TÈCNIC	Arqueòleg Director: Iñaki Moreno Expósito.

2. INTRODUCCIÓ

La present memòria recull els resultats del seguiment arqueològic efectuat al Palau de la Generalitat. L'estudi arqueològic s'està efectuant per part de l'empresa **ATICS, S.L. Gestió i Difusió del Patrimoni Arqueològic i Històric**, sota la direcció tècnica i científica de l'arqueòleg **Iñaki Moreno Expósito** i amb la supervisió del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

Els treballs d'intervenció arqueològica van estar motivats pel projecte d'instal·lació d'una piona retràctil a la porta principal del palau que dona a la Plaça Sant Jaume.

Donada la importància que té l'estudi del subsòl d'aquest lloc, ja que es troba relacionat amb un sector històric molt important per a Barcelona, es feia necessari contemplar un Projecte d'Intervenció Arqueològica per tal d'engegar el procés de recerca preventiva necessari per a la localització i documentació de les possibles restes patrimonials que puguin veure's afectades per l'actuació urbanística, amb l'objectiu que marca la llei 9/93 del patrimoni cultural català i el Decret 78/2002 del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

3. ENTORN GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola (que culmina a 512 m al cim del Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

El Barcelonès comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut per serra de Collserola, és a dir, entre els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs, respectivament, s'encaminen a la mar. Des del punt de vista de la morfologia, és fàcil identificar, al Barcelonès, dues grans unitats: Collserola i el Pla de Barcelona, que és a on s'ubica la ciutat de Barcelona, i per tant és aquella unitat morfològica que ens interessa.

El Pla de Barcelona és limitat per la Serralada de Collserola, i a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc que és el punt més elevat, pels turonets dels Ollers, del Tàber, de les Falzies, de la Bóta, fins el turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El Pla inclinat, els turons arran de mar, i el pla de baix, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar.

En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins. Aquesta acció sedimentària de la plataforma presenta una sèrie de característiques que ha permès definir-la com un procés cíclic. Sembla que allà on l'efecte dels torrents no ha estat tan violent, es poden diferenciar tres nivells que es superposen quasi sempre en el mateix ordre i que es repeteix cíclicament unes tres vegades, és per aquest motiu que se'l coneix com "tricycle". Aquests nivells son de baix a dalt:

- Argiles vermelles de procedència col·luvial i que seria la conseqüència d'un sòl format en condicions de clima semblant al de les regions tropicals humides, és a dir, una fase humida i una altra de seca.
- Llims groguencs d'origen eòlic, loess, i que sembla que es formarien amb un clima sec i fred.
- Per últim, trobem el tortorà, aquestes crostes calcàries s'haurien format en períodes de transició entre els dos climes anteriors, és a dir, més humit que durant el loess perquè hi hagués circulació de carbonat càlcic, però més càlid que el primer nivell, per tal que s'evaporés l'aigua.

En aquest nivells anirien incidint els diferents torrents i rieres, encaixant-se i produint formacions al·luvials i col·luvials de llims i argiles poc consolidades, la qual cosa explicaria l'aparició esporàdica de llengües de còdols i graves que trenca aquest cicle.

4. ANTECEDENTS HISTÒRICS I ARQUEOLÒGICS

D'una manera molt resumida, podem dir que el lloc que ens ocupa té interès històric i arqueològic ja que:

1. El lloc de la intervenció és al bell mig de la ciutat romana de Bàrcino; concretament, a la zona del fòrum.
2. El Palau de la Generalitat és un edifici civil producte de diverses campanyes constructives al llarg del temps que han donat lloc a un conjunt heterogeni de parts juxtaposades¹.

1403-34: Formació del primer nucli tot aprofitant diverses cases del Call expropiades als jueus, afegint-hi la Cambra del Consell i la Cambra dels Oïdors (1403-18). El mestre Marc Safont duagué a terme les obres de la façana gòtica del carrer Bisbe, amb intervenció de Pere Joan en l'escultura i d'Aliot de la Font en els ornaments arquitectònics (1416-18). El mateix Safont es cuidà del pati (1420), d'una nova escala (1425) i de la capella de Sant Jordi amb façana a la galeria del pati (1432-34).

1526: Es construeix la Cambra Daurada dins d'una segona empenta constructiva que consisteix en una ampliació vers el nord sense, però, un projecte unitari.

1532-47: Moment en què es realitzen les obres importants d'aquesta segona etapa. Antoni Carbonell, juntament amb Pau Mateu, realitzen el segon pati interior rectangular, terraplenant-lo fins al nivell de la planta noble (1532-36). El 1537, Tomàs Barça succeí Pau Mateu i, amb Carbonell, s'ocuparen de les parts de comunicació (1539), de la llotja de ponent, del vestíbul d'accés a la Cambra Daurada (1539-44), de la pavimentació del pati amb marbre de Carrara (1545) i de la rèplica de la llotja a llevant del pati (1547). L'alçat de la llotja de ponent seguí l'esquema compositiu que Marc Safont havia emprat al primer pati: galeria contínua d'arcs carpanells molt rebaixats sobre una alta galeria cega de sèries de tres arquets trilobats. L'aspecte general del nou pati resultà, doncs, de formes gòtiques tot i

¹ Text extret del Cercador de Patrimoni de l'Ajuntament de Barcelona:
http://w123.bcn.cat/APPS/cat_patri/editElement.do?id.districte=01&reqCode=inspect&id.identificador=753&
Data de consulta: 28-02-19.

les columnes classicitzants amb capitells corintis de la Llotja de ponent, obra de Gil de Medina (1539-41).

1568-77: Adquisició de més cases veïnes. Pere Ferrer construï al nord de la Cambra Daurada el Consistori Major, o Sala Nova, amb el seu campanar (1570-77).

1589-1600: S'afegeixen dues sales més al costat del carrer Sant Honorat, paral·lelament a obres com l'escultura de gàrgoles al nord del pati de Bernat Montaner i Pau Forner (1598).

1596-1619: La tasca principal va ser la projecció, per Pere Blai, de la nova capella, ara saló, de Sant Jordi (1596) per a la qual es contractaren el 1597 unes obres que no s'enllestiren fins el 1619. El 1607 la capella es cobria totalment, conformant un espai de tres naus del tipus *Hallenkirche*. El conjunt (de pilars de secció quadrada, volta d'aresta romana i cúpula el·líptica amb petxines sense tambor al creuer) dóna idea del coneixement del classicisme escolià que Blai tingué a Madrid. Un element força interessant de l'edifici és la manca de continuïtat entre els seus interior i exterior, ja que la façana correspon no a la d'un edifici religiós sinó a la d'un palau civil. Aquesta façana, que recorda obres del manierisme italià, destaca per la delicada composició del mur, que utilitza les qualitats cromàtiques i texturals de les diferents pedres emprades i disposa ordenadament les obertures en franges horitzontals, significant la centralitat de la capella amb la sobreposició de l'element portada-balcó-fornícula i la presència, sobrevolant el pla, de la cúpula que il·lumina l'actual Saló de Sant Jordi. És la primera gran façana renaixentista de l'arquitectura civil a Catalunya. 1610-1630: Al costat del palau oposat als treballs de Blai, Pere Pau Ferrer féu obres fins el carrer de Sant Sever, construint el portal l'aire vignolesc al carrer del Bisbe.

Quan el palau acollí la Reial Audiència de Catalunya, es van fer petites obres sense gran transcendència fins que, el 1908, quan la Casa passà a la Diputació Provincial, es restaurà l'edifici. L'adveniment de la Mancomunitat de Catalunya, el 1912, suposà noves iniciatives en la decoració dels salons, especialment les pintures de Joaquim Torres García per al Saló de Sant Jordi. El 1928 es van dur a terme reformes -substitució de les pintures de Torres per altres- que conformaren, l'edifici actual.

La plaça de Sant Jaume no va prendre la configuració actual fins a l'obertura del carrer de Ferran, fet que provocà l'enderroc de diversos edificis i espais que hi havia al lloc on

actualment hi ha la plaça: l'església de Sant Jaume Enderrocada el 1823) i el fossar, cases de la Batllia General i la Cort del veguer.

Antecedents arqueològics

Al mateix Palau de la Generalitat s'han efectuat algunes intervencions arqueològiques amb anterioritat.

Intervenció al Palau de la Generalitat 1994²

La intervenció arqueològica es realitzà a les dependències situades a l'ala de ponent del vestíbul del Palau de la Generalitat de Barcelona. La intervenció constà de dues fases; la primera consistí en la recuperació de dos conjunts ceràmics de les voltes de la planta entresol, la segona en l'excavació arqueològica dels primers 40 cm. de sediment aparegut sota el paviment anterior a la planta baixa.

L'actuació als carcanyols va permetre recuperar una sèrie de peces ceràmiques, entre elles olles per anar al foc i vaixel·la de taula. Destacaven algunes peces de ceràmica de reflexes metàl·lics. L'excavació arqueològica va permetre posar al descobert diverses restes arqueològiques que es poden agrupar en quatre fases:

Fase baix medieval: s'exhumaren restes de paviments de rajola i murs d'habitacles associats a estrats arqueològics amb presència de ceràmica decorada en verd i manganès datable vers el segle XIV. De la mateixa època es datà un possible forn casolà. Les restes arquitectòniques, presumiblement habitacles, presentaven una orientació urbanística quasi paral·lela a l'orientació de l'actual Palau i també en consonància amb l'urbanisme conegut de la ciutat romana.

Època moderna:

Fase del segle XVI. S'exhumaren restes de la claveguera central i fonaments dels murs de façana del carrer precedent a l'actual de Sant Honorat, anterior a l'ampliació del Palau de finals del segle XVI. L'esmentat carrer tenia una amplada de 6 m. i seguia la mateixa

² <http://cartaarqueologica.bcn.cat/545>. Data de consulta: 28-02-19.

orientació que s'observa en la façana gòtica del Palau, al carrer de Sant Honorat. En el moment de traçar aquest carrer es deurien enderrocar les anteriors cases baix medievals a l'entorn del segle XVI.

Fase de finals del segle XVI. D'aquest moment es documentà la fonamentació del Palau de la Generalitat actual, que motivà la creació del carrer de Sant Honorat amb el traçat tal i com el coneixem avui.

Fase del segle XVII. En aquest moment es construï una bassa per a pastar calç entre el fonament de la façana del carrer gòtic i la façana del Palau. Tot i no saber la cronologia exacta de l'estructura es pensà que deuria ser posterior a l'ampliació del Palau i en un moment en que encara es deurien realitzar obres interiors.

Intervenció 100/08³

La intervenció arqueològica fou motivada per l'adequació de la nova sala de premsa que havia d'ubicar-se dins el Palau de la Generalitat de Catalunya, a l'extrem sud-oest del recinte, amb entrada al núm. 9 del carrer St. Honorat. L'espai a intervenir estava dividit en tres sales contigües, separades entre si per diferents arcs. De forma general el subsòl de les tres sales quedà afectat en uns 40 cm. per sota la cota de nivell de pas actual. En alguns trams, però, l'afectació fou superior, depenent del tipus de serveis que a instal·lar.

Arran de la intervenció es documentaren diversos murs pertanyents a una casa d'època romana amb una cronologia d'entre el segle V i el segle VII. Relacionats amb aquests murs es trobaren restes d'un paviment i, per sota d'aquest, recolzat al geològic, una gerra sencera de ceràmica comuna dipositada, probablement, formant part d'algun ritus fundacional de la casa.

A banda, es detectaren algunes estructures negatives de cronologia baix imperial i, en algun sector, restes d'estratigrafia amb materials del s. I aC, és a dir del moment fundacional de Barcino.

³ <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3031>. Data de consulta: 28-02-19.

De cronologia medieval aparegueren un conjunt de 4 sitges obrades amb pedres i que foren amortitzades al segle XIII i algun murs, posteriors, i de cronologia incerta.

Cal remarcar la aparició de dos murs de gran magnitud –amb amplada d'1,40 m. cadascun- paral·lels entre ells i transversals a la sala, que semblen haver estat documentats a inicis del segle XX per Puig i Cadafalch. No es va poder atribuir una funció a aquests murs, atorgant-los una cronologia que va del s. XIV al segle XVI, moment de construcció d'aquesta zona del palau.

5. DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS I CONCLUSIONS

En el decurs del seguiment arqueològic, efectuat el dia 21 i 26 de febrer de 2018 es procedí a l'aixecament mitjançant un martell pneumàtic, de 6 lloses de marbre del paviment actual i de la preparació de morter de calç i una capa de formigó que hi servia de base, UE 1001.

A partir d'aquí s'obrí una cala d'1,5 per 1,5m amb la voluntat d'aprofundir 1,70m per tal de fer l'encofrat de la pisona. Aquests nivells de paviment, UE 1001, cobrien la fonamentació del mur de façana del palau –amb una cronologia d'inicis del segle XVII-, UE 1002, que era obrada amb grans pedres i maons lligats amb morter de calç de color blanc. La fonamentació, que es trobava encofrada dins una rasa de fonamentació, UE 1004, practicada a la crosta calcària, aparegué al llarg de 1,50m de la cala i a 0,60m de fondària del nivell de circulació de la plaça.

Davant el mur UE 1002 la crosta apareixia afectada per una rasa, UE 1005, destinada a allotjar un conjunt de tubs de ferro. La rasa per a la instal·lació d'aquests serveis havia estat reblerta per la UE 1003; un nivell de sorres i runa d'època contemporània.

El projecte contemplava excavar un espai de 0,80m de diàmetre pels 1,70m de fondària que obligà a desmuntar la fonamentació del mur, previ vist-i-plau dels tècnics del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya i de l'Ajuntament de Barcelona i amb el pertinent seguiment de l'arqueòleg.

El desmuntatge del mur en les dimensions abans descrites no va permetre documentar cap resta o estratigrafia arqueològica associada a l'estructura. Tant el mur UE 1002 com el geològic –crosta calcària- apareixien a una cota de 12,60m snm.

La fonamentació continuava més enllà de la cota final de desmuntatge (11,30m snm).

6. BIBLIOGRAFIA

A. V. (1982). Gran geografia comarcal de Catalunya. Volum 8: El Barcelonès i el Baix Llobregat. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

A.V. (1992): Història de Barcelona. Vol.1. Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

CARANDINI, A. (1997): Historias en la Tierra. Manual de excavación arqueológica. Ed. Crítica, Barcelona.

HARRIS, E. C. (1990): Principios de estratigrafía arqueológica, Ed. Crítica, Barcelona.

TRÓCOLI, Isabel G. i SOSPEDRA, Rafel (Eds.) (1992): Harris Matrix. Sistemes de registre en Arqueologia (2 vols.), Pagès Editors, Lleida.

Netgrafia

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/>

7. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

6.1 Documentació fotogràfica.

Inici dels treballs. Extracció de les llosses.

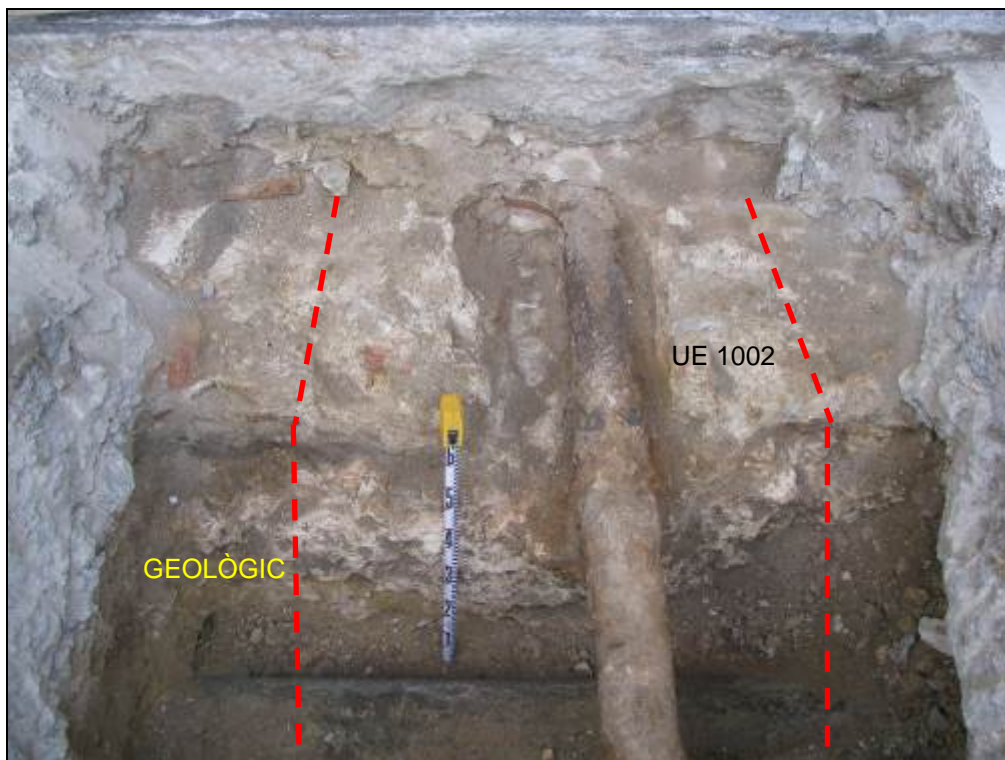
Extracció del formigó.

Aparició del mur UE 1002.

Mur UE 1002 encabít a la crosta geològica i afectat per un servei.

En vermell l'afectació sobre el mur, Es tracta de 80cm de llarg pels 70cm d'ample del mur.

Inici dels treballs de desmuntatge de la part del mur afectat.

Feines de desmuntatge de la part del mur afectat.

Feines de desmuntatge de la part del mur afectat.

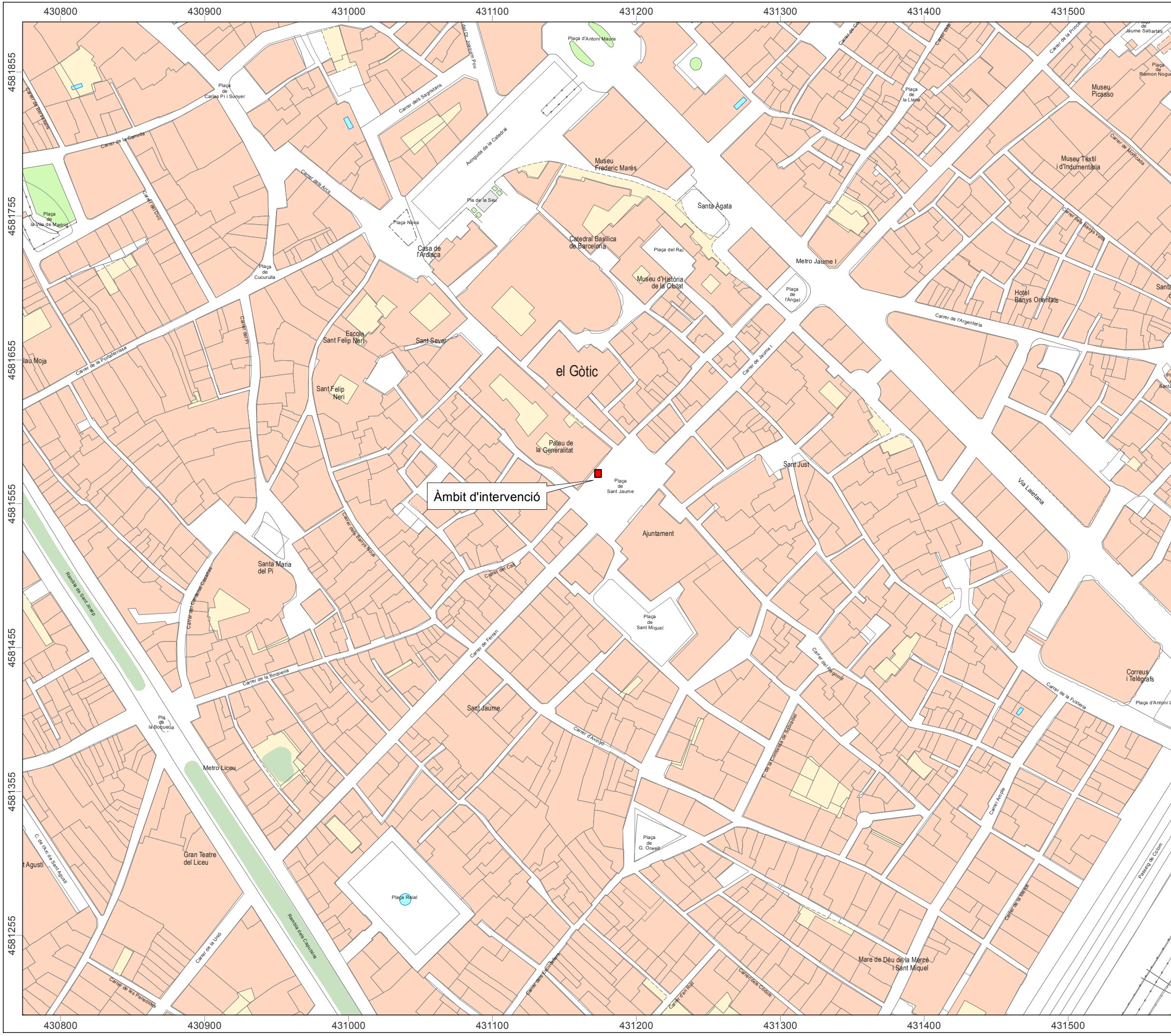

Treballs finalitzats un cop assolida la cota per instal·lar la piona retràctil.

Treballs finalitzats un cop assolida la cota per instal·lar la piona retràctil.

6.2 Documentació Planimètrica.

NOM DEL PROJECTE

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA A LA
PLAÇA SANT JAUME, 4 - PALAU DE LA
GENERALITAT.

CODI: 028/08

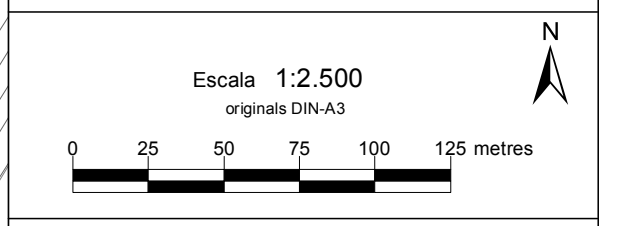
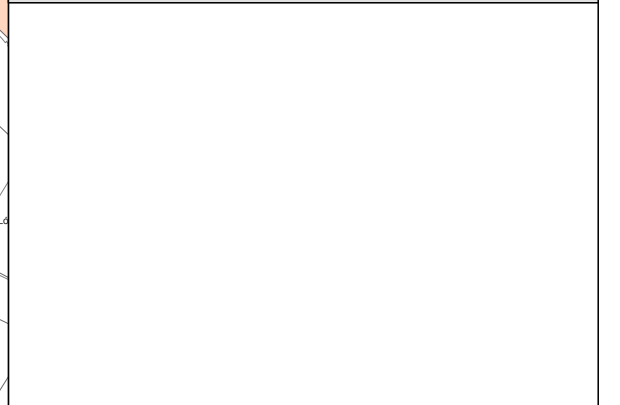
MUNICIPI

BARCELONA

DISTRICTE

CIUTAT VELLA

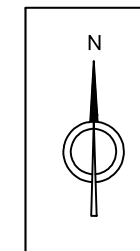
LLEGGENDA

BASE CARTOGRÀFICA: ICC www.icc.cat
PROJECCIÓ UTM FUS 31N / ETRS 89

PLÀNOL NÚM.: 1

au de la Generalitat

Plaça de Sant Jaume

INTERVENCIÓ:

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA A LA PLAÇA SANT JAUME
4-PALAU DE LA GENERALITAT. DISTRICTE DE CIUTAT VELLA (BARCELONA).
CODI: 028/18.

ARQUEÒLEG:

IÑAKI MORENO EXPÓSITO

ESCALA:

1:250

ORIGINAL DIN A3

NOM DEL PLANOL:

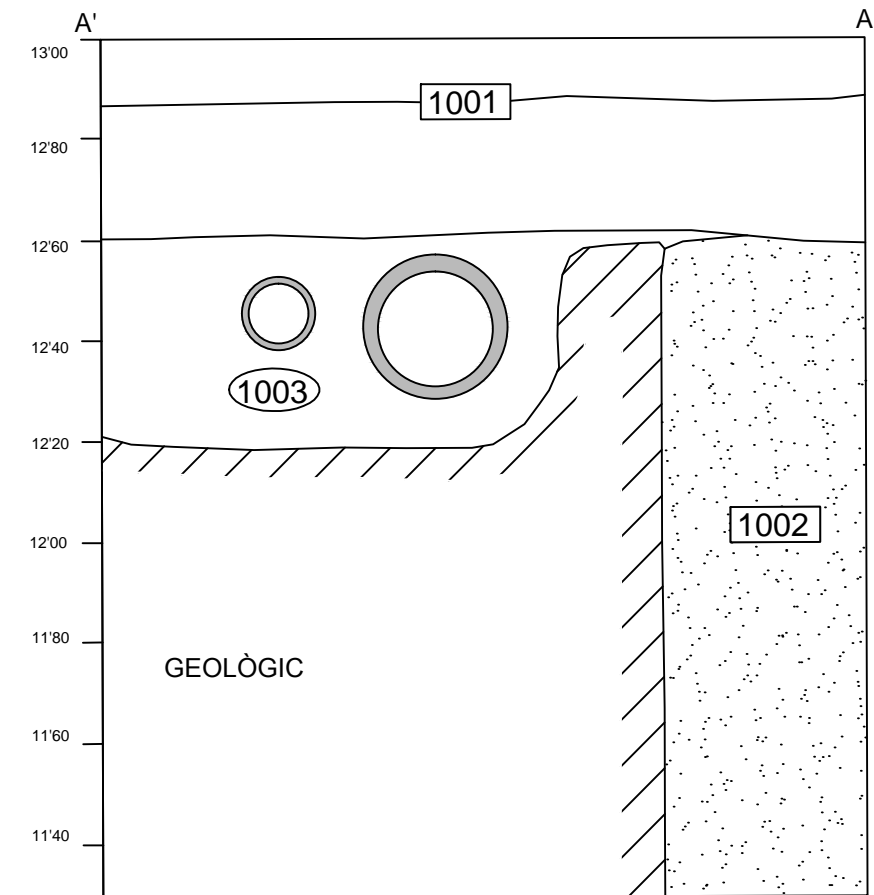
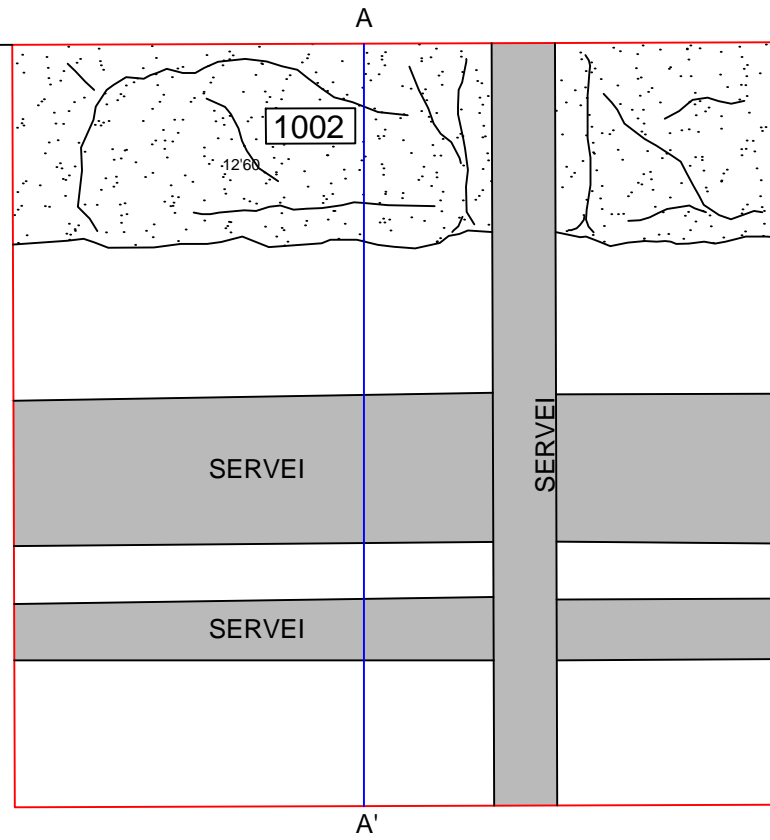
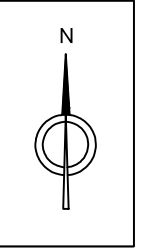
UBICACIÓ DEL SONDEIG

DATA:

FEBRER 2018

FULL:

2

INTERVENCIÓ:
**MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA A LA PLAÇA SANT JAUME
4-PALAU DE LA GENERALITAT. DISTRICTE DE CIUTAT VELLA (BARCELONA).
CODI: 028/18.**

ARQUEÒLEG:
IÑAKI MORENO EXPÓSITO

ESCALA:
1:20

NOM DEL PLÀNOL:
PLANTA I SECCIÓ DE LA CALA

DATA:
FEBRER 2018

FULL:
3

ORIGINAL DIN A3